

Nr 16.

Ankom till riksdagens kansli den 23 maj 1945 kl. 11 fm.

Andra kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande, nr 16, i anledning av väckt motion angående utredning av behovet av ytterligare industrihem eller omskolnings- och träningsanstalter för från fängelser, vissa sjukhus och anstalter utskrivna eller permitterade personer.

I en inom andra kammaren väckt och till dess första tillfälliga utskott hänvisad motion, nr 448, av herr *Johnsson* i Stockholm *m. fl.*, har yrkats, att riksdagen ville hemställa till Kungl. Maj:t om en allsidig utredning av behovet av ytterligare industrihem eller omskolnings- och träningsanstalter för från fängelser, vissa sjukhus och anstalter utskrivna eller permitterade personer samt kostnaderna därför och lämpligaste former för deras upp- rättande, ledning och drift. *Motionen.*

Beträffande motiveringen får utskottet hänvisa till motionen.

Över motionen har utskottet i vederbörlig ordning inhämtat yttranden från medicinalstyrelsen, socialstyrelsen, fångvårdsstyrelsen, statens arbetsmarknadskommission och ungdomsvårdskommittén. Härjämte har utskottet berett Centralförbundet för socialt arbete och Svenska fångvårdsmannaförbundet tillfälle att yttra sig över motionen. Bägge de sistnämnda samman- slutningarna hava också avgivit yttranden. *Yttranden.*

Den i motionen föreslagna utredningen tillstyrkes i samtliga yttranden, socialstyrelsen och statens arbetsmarknadskommission under framhållande av att det i motionen framförda utredningsförslaget tilltagits för snävt. Så- som lämpligt utredningsorgan förorda socialstyrelsen och statens arbets- marknadskommission kommittén för partiellt arbetsföra. Fångvårdsstyrelsen anser att uppdraget bör lämnas styrelsen i samband med det utrednings- uppdrag angående rationalisering av det frivilliga skydds- och hjälparbetet beträffande villkorligt dömda samt från fångvårdsanstalt frigivna eller ut- skrivna personer ävensom med dem jämställda hjälpbehövande, som redan lämnats styrelsen av Kungl. Maj:t. Ungdomsvårdskommittén anser, att hän- syn bör tagas såväl till kommittén för partiellt arbetsföra som det fångvårds- styrelsen givna utredningsuppdraget.

Medicinalstyrelsen framhåller, att behovet av ytterligare, till olika delar av landet förlagda industrihem inom området för medicinalstyrelsens äm- betsförvaltning är påtagligt. Härom anföres vidare:

Styrelsen såsom sådan funktionerar visserligen icke numera såsom ut- skrivningsmyndighet för å statens sinnessjukhus omhändertagna straffri- förklarade eller andra där vårdade, men styrelsen har dock en livlig erfa-

renhet av de svårigheter som ofta uppstå, när plats i produktivt arbete åter skall beredas sinnessjukhusens patienter sedan de så förbättrats att de ej längre behöva sluten vård. För att underlätta denna övergång har sinnessjukvården visserligen tillgång till den vid vissa sjukhus inrättade hjälpverksamheten, som dock icke är tillräcklig i alla fall. Erfarenheterna från industrihemmen i Stockholm äro även vad angår sinnessjukvårdens klientel mycket uppmuntrande. Hemmen utgöra ett välbehövt mellanled mellan den slutna vården och fritt förvärsarbete, till en början under hjälpverksamhetens tillsyn, för en viss kategori av sinnessjukhusens klientel. Medicinalstyrelsen skulle ock med stor tillfredsställelse se, att denna organisation utökades och tillstyrker därför utredningen i fråga.

Socialstyrelsen framhåller — efter en redogörelse för hemmets organisation m. m. — att industrihem av den beskrivna typen utan tvivel ha en viktig uppgift att fylla. Vidare anför styrelsen:

Styrelsen måste emellertid samtidigt understryka vikten av att här åsyftade personer beredas trygghet i fråga om bostad och uppehälle samt personlig kontakt med övervakare även sedan de erhållit arbete i öppna marknaden. I själva verket föreligger här ett stort behov av annan art, nämligen att under en övergångstid ge även yrkeskunniga och dem, som eljest ha lätt att få arbete, den trygghet och det stöd som ett *inackorderingshem* kan ge. Samma behov föreligger senare för dem, som behöva tagas om hand på industrihem, nämligen när de efter hand komma ut i arbete i den fria marknaden men ytterligare under en tid behöva stödet av ett *inackorderingshem*.

Efter att ha påpekat, att *inackorderingshemmets* betydelse för ett speciellt klientel blivit erkänt, nämligen i fråga om alkoholister, framhåller styrelsen, att den i motionen framhållna omskolnings- och arbetsträningsverksamheten vid industrihemmen är av mycket stor betydelse för en viss grupp, samt tillägger:

Socialstyrelsen vill i detta avseende erinra om, att förslaget berör en fråga av betydligt större räckvidd och mycket djupare principiell innebörd än vad som framgår av motionen. I själva verket möter här det stora problemet om sysselsättning av de s. k. partiellt arbetsföra.

Styrelsen vitsordar, att behovet av övergångshem för från anstalter utskrivna personer för beredande av bostad och även för arbetsträning och yrkesutbildning är starkt, särskilt i fråga om alkoholistanstalternas klientel och beträffande personer, som upprepade gånger anmälts av nykterhetsnämnd. Härom anför styrelsen vidare:

Tillgången till lämpliga *inackorderingshem* är givetvis av stort värde för att försöksutskrivning skall leda till avsett resultat. Även i fråga om skyddshemmens klientel kan styrelsen betyga värdet av lämpliga övergångshem vid elevernas utskrivning för att trygga deras anpassning i det fria och ordnade levnadsförhållanden. Styrelsen har sig bekant, att 1942 års skyddshemsutredning i sitt i dagarna väntade betänkande lär föreslå inrättande över hela landet av *inackorderingshem* med 6—10 platser för det klientel, som denna utredning tar sikte på (SOU 1945: 10). Styrelsen håller

före, att den föreliggande frågan för ungdomens vidkommande vinner sin bästa lösning genom skyddshemsutredningens förslag om inackorderingshem.

Styrelsen säger sig emellertid vara angelägen framhålla, att vad som sålunda gäller i fråga om det i motionen avsedda anstaltsklienteletts svårigheter att få arbete även gäller beträffande andra avsevärda grupper av partiellt arbetsföra medborgare. Styrelsen erinrar om de arbetshinder som nervsjukdomarna, lungtuberkulosen, sockersjukan och åtskilliga andra sjukdomar och lyten utgöra för talrika människor. På grund av vad som sålunda anförts rörande den i motionen berörda frågans principiella innebörd och stora omfattning, finner socialstyrelsen det i motionen framförda utredningsförslaget vara för snävt. Socialstyrelsen finner sig alltså böra tillstyrka, att en utredning kommer till stånd rörande inrättande av särskilda övergångshem, dels inackorderingshem och dels internathem för omskolning och arbetsträning för alla kategorier av s. k. partiellt arbetsföra. Med hänsyn till utredningens nära sammanhang med den allmänna fråga om sysselsättning av partiellt arbetsföra, som behandlas av kommittén för partiellt arbetsföra, synes det styrelsen mest ändamålsenligt att här förordade utredningsuppdrag överlämnas till nämnda sakkunniga.

Fångvårdsstyrelsen framhåller, att de nuvarande två industrihemmen i Stockholm på ett synnerligen verksamt sätt bidragit till att bereda bl. a. från fångvårdsanstalter frigivna eller utskrivna arbetsmöjligheter. Behovet av ytterligare liknande industrihem vitsordas av styrelsen, som tillägger:

För att undvika en tillströmning till Stockholm av i vissa fall socialt belastade personer böra, för den händelse ytterligare industrihem tillkomma, dessa lämpligen förläggas på andra platser inom landet förslagsvis i enlighet med vad motionären föreslagit.

Styrelsen erinrar, att Kungl. Maj:t den 2 februari 1945 uppdragit åt fångvårdsstyrelsen att verkställa utredning angående en rationalisering av det frivilliga skydds- och hjälparbetet beträffande villkorligt dömda samt från fångvårdsanstalt frigivna eller utskrivna ävensom med dem jämställda hjälpbehövande och att till Kungl. Maj:t inkomma med det förslag, vartill utredningen må föranleda. Styrelsen tillfogar:

Vid utredningen äger fångvårdsstyrelsen efter chefens för justitiedepartementet bestämmande anlita högst tre särskilda, med skyddsarbete och annan social verksamhet förtrogna sakkunniga ävensom annan expertis, som kan finnas behöfelig. I den mån utredningen därtill föranleder bör fångvårdsstyrelsen samråda med socialstyrelsen, statens arbetsmarknadskommission och kommittén för partiellt arbetsföra. Jämlikt ovannämnda bemyndigande har chefen för justitiedepartementet den 10 februari 1945 tillkallat ledamöterna av riksdagens andra kammare riksgäldsfullmäktigen E. G. E. Eriksson, fattigvårdskonsulenten V. V. Hedlund och pastorn J. W. Johnsson att såsom särskilda sakkunniga biträda fångvårdsstyrelsen vid nämnda utredning.

Styrelsen, som tillstyrker, att utredning, som motionären avser, kommer

till stånd, anser att denna utredning lämpligen bör verkställas av fångvårdsstyrelsen i samband med ovannämnda, av Kungl. Maj:t meddelade uppdrag.

Statens arbetsmarknadskommission framhåller, att de personer, som avses i motionen, utgöra en mycket betydelsefull del av den heterogena grupp, som med ett gemensamt namn brukar betecknas som de partiellt arbetsföra och att planläggandet av åtgärder för tillvaratagandet av dessa gruppers arbetskraft torde böra ske som ett led i strävandena att skapa ökade möjligheter för de partiellt arbetsföra i allmänhet. Spörsmålet torde till stor del kunna betecknas som ett arbetsförmedlingsproblem. Efter att ha redogjort för under senare år vidtagna åtgärder för att effektivisera den genom offentliga arbetsförmedlingen bedrivna arbetsanskaffningen åt partiellt arbetsföra, understryker kommissionen, att möjligheterna härvidlag begränsas till att avse personer, vilkas arbetsförmåga bortsett från arbetshindret är i stort sett obesuren och vilka sålunda äga sådana allmänna kvalifikationer, att de i en lämplig sysselsättning kunna utföra en fullgod arbetsprestation. Kommissionen tillfogar:

Detta gäller måhända flertalet partiellt arbetsföra; dock kvarstår en rest arbetsökande, som icke utan särskilda förberedande åtgärder kunna återinpassas i arbetslivet. Det gäller dels sådana personer, vilka på grund av sjukdom eller av annan anledning helt förlorat arbetsförmågan inom det yrke, genom vilket de tidigare vunnit sin försörjning, och vilka sålunda måste omskolas till annat yrke, dels sådana, som under vistelsen på sjukhuset eller anstalten visserligen icke helt förlorat arbetsförmågan inom sitt gamla yrke, men dock fått den väsentligt nedsatt och sålunda först efter någon tids träning beräknas kunna återvinna full prestationsförmåga och därmed bli i stånd att försörja sig själva. För denna grupp blir en successiv uppträning till normalt arbetstempo en förutsättning för återförandet till öppna arbetsmarknaden. Endast undantagsvis torde näringslivet kunna erbjuda möjligheter härtill. Det är i detta läge behovet av prövnings- och träningsverkstäder framträder.

Genom den i motionen omnämnda överenskommelsen mellan Stockholms stadsmision och arbetsnämnden i Stockholms stad har den offentliga arbetsförmedlingen haft tillfälle att pröva det praktiska värdet av tränings- och omskolningsanstalter av det slag, motionärerna avse:

Arbetsnämnden meddelar i detta sammanhang, att under tiden 1 mars—31 december 1944 sammanlagt 222 personer anvisats plats på de olika arbetsberedande organen, därav 42 kvinnor. Vid industrihemmet, som här har särskilt intresse, ha 62 personer beretts arbete, flertalet i samband med internat. Dit ha remitterats 30 personer från fångvårdsanstalter, 12 från sinnessjukhus, 9 från alkoholistanstalter, 1 från kroppssjukhus och 10 från andra sociala institutioner. Majoriteten av de intagna utgjordes av sådana personer, som försökspermitterats från anstalterna och stått under tillsyn av hemmets personal. Endast i tre fall har intagen person på grund av misskötsel måst återföras till remissanstalten, och i de fall, där arbetsförmedlingen efter vistelsen på industrihemmet placerat vederbörande i anställning på den öppna arbetsmarknaden, har resultatet varit gynnsamt.

Kommissionen säger sig dock ha kunnat konstatera, att de vidtagna anordningarna icke varit till fyllest, varför nämnden finner, att upprättandet av liknande institutioner i andra delar av landet skulle motsvara ett behov. Kommissionen tillstyrker, att en utredning härom kommer till stånd. Behovet av ytterligare hem av det slag, som i motionen åsyftas, har också klart framgått av yttranden, som kommissionen inhämtat från länsarbetsnämnderna i Göteborg och Malmö. Kommissionen finner emellertid, att den i anledning härav önskvärda utredningen icke bör begränsas till att avse endast de grupper, som i motionen omnämnas:

Behovet av tränings- och provningsanstalter torde vara trängande också i fråga om andra grupper partiellt arbetsföra; länsarbetsnämnden i Malmö har i sitt yttrande omnämnt tuberkuloskonvalescenterna. Härtill kunde läggas lytesgrupperna, t. ex. blinda och synsvaga, döva och lomhörda, vidare de av sjukdom arbetshämmade, t. ex. reumatikerna, vissa socialvårdsgrupper, t. ex. fattigvårdsfall etc. Överhuvud taget torde tillgången på provnings- och träningsanstalter vara av betydelse för all utplacering i arbete av partiellt arbetsföra. Kommissionen föreslår för den skull, att den begärda utredningen måtte avse behovet av industrihem och liknande provnings- och träningsanstalter för samtliga kategorier partiellt arbetsföra.

Beträffande utredningens genomförande finner kommissionen att en undersökning av här ifrågasatt slag ligger inom ramen för det uppdrag, som tilldelats den av chefen för socialdepartementet tillsatta kommittén för utredning av de partiellt arbetsföras problem.

Ungdomsvårdskommittén tillstyrker den begärda utredningen med hänvisning till det obestriddiga behovet av åtgärder av i motionen avsett slag. Kommittén vill emellertid bestämt hävda, att man inte får sammanföra ungdomar med äldre personer i dessa hem eller arbetslokaler. Vidare anför kommittén:

Då en del av de arbetsuppgifter de ifrågasatta hemmen skulle få är aktuell också när det gäller en del s. k. partiell arbetskraft, t. ex. kroppsligt och själsligt kläna individer, förutsätter kommittén, att vid den begärda utredningen hänsyn tas till den i gång varande utredningen av den partiella arbetskraftens förhållanden. Detsamma gäller det utredningsarbete som bedrivs av inom fångvårdsstyrelsen tillkallade sakkunniga för rationalisering av eftervården för frigivna.

Centralförbundet för socialt arbete finner frågan om de frigivna fångarnas och överhuvud taget de i sluten vård omhändertagnas återvändande till det nomala arbetslivet vara av den största betydelse och tillstyrker att den föreslagna utredningen kommer till stånd.

Svenska fångvårdsmannaförbundet framhåller, att bristande omsorg om den frigivna vid tiden närmast efter frigivningen ofta medfört, att vad som i fråga om karaktärsdanning och goda uppsåt vunnits med fången under fängelsevistelsen varit till ringa eller ingen nytta. Förbundet framhåller vidare, att värdet av den nya lagen om villkorlig frigivning kommer att i hög grad bliva beroende av i vad mån verklig och tjänlig sysselsättning kan

beredas den mängd fångar, som framdeles kommer att villkorligt frigivas. Förbundet hyser den uppfattningen — utan att därmed vilja underskatta skyddskonsulentorganisationens, fångvårdsmännens och andra medverkandes nu stegrade insatser i fråga om eftervården — att arbetsanskaffningsproblemet alltfört kommer att vålla stora bekymmer. Förbundet anför vidare:

Varje åtgärd till förbättrande av de frigivnas arbetsmöjligheter och återinpassande i samhället måste därför sägas vara synnerligen tacknämlig. En utökning av dessa möjligheter med i motionen åsyftade industri- eller övergångshem finna vi sålunda väl motiverad. Dylika hem måste för eftervården tillmätas stor betydelse, enär icke så få frigivna av olika anledningar befinna sig i en sådan situation, att de icke med fördel kunna omedelbart placeras i den öppna arbetsmarknaden. Dessa hem skulle vara ägnade att för frigivna av nyssnämmt slag underlätta den svåra övergången från intern-tiden till ett normalförhållande i frihet.

På grund av vad sålunda anförts anse vi oss böra tillstyrka den av herr Johnsson m. fl. väckta motionen.

För egen del får utskottet anföra.

Utskottet. Med hänsyn till det förhållandet, att den i förevarande motion föreslagna utredningen förordas i samtliga till utskottet avgivna yttranden, finner utskottet sig böra tillstyrka att en utredning på området blir verkställd. Därvid lärer enligt utskottets mening hinder icke böra möta att låta utredningen få den något vidare ram, som förordas i av socialstyrelsen och arbetsmarknadskommissionen avgivna yttranden. En dylik utredning synes tangeras spörsmål, som redan äro föremål för överväganden dels av kommittén för partiellt arbetsföra och dels av inom fångvårdsstyrelsen tillkallade sakkunniga för rationalisering av eftervården för frigivna.

Med hänvisning till det anförda får utskottet hemställa,

att andra kammaren för sin del med anledning av förevarande motion, II: 448, måtte besluta, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t anhåller om utredning av behovet av ytterligare industrihem eller omskolnings- och träningsanstalter för från fängelser, vissa sjukhus och anstalter utskrivna eller permitterade personer samt kostnaderna därför och lämpligaste former för deras upprättande, ledning och drift, ävensom om framläggande för riksdagen av de förslag, vartill utredningen kan föranleda.

Stockholm den 23 maj 1945.

På utskottets vägnar:

MANNE STÅHL.

Närvarande: herrar *Ståhl* och *Allard*, fröken *Olsson*, herrar *Svensson* i Stenkyrka, *Lundqvist*, *Jönsson* i Lund, *Heggblom*, *Odhe* och *Johnsson* i Skoglösa*.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.